

Ciutats d'acollida o ciutats d'expulsió?

Conversa entre Blanca Garcés i David Llistar

Text: Sergi Picazo / Fotos: Ivan Giménez

Avui hi ha més refugiats que mai al món des de la Segona Guerra Mundial. Avui els processos migratoris al món segueixen en xifres altes des de fa 20 o 30 anys.

Blanca Garcés (B.G.): Jo relativitzaria els números. Sí que hi ha més migrants que mai a la història, però en termes relatius la població migrant segueix representant un 3% de la població mundial. El número de migrants ha augmentat però la població mundial també, amb la qual cosa estem davant de percentatges similars. Pel que fa als refugiats, també cal matisar: hi ha més refugiats que mai des de la Segona Guerra Mundial, cert. Al 2015 parlàvem de 65 milions de desplaçats al món, quatre anys després parlem de més de 70 milions. Quan parlem de desplaçats, no només ens referim als refugiats. La majoria són desplaçats interns, és a dir, han fugit dels seus llocs d'origen però no han arribat a creuar una frontera. L'exemple més clar són els desplaçats colombians. D'aquests 70 milions de desplaçats, més de 25 milions són refugiats, és a dir, sí han abandonat els seus països d'origen. La percepció de que tots venen cap a Europa és falsa: el 85% dels refugiats es troben als països veïns, a l'altre costat de la frontera, esperant poder tornar el més aviat possible. Els principals receptors són països com Turquia, Pakistan i Uganda. Per què doncs seguim tenint aquesta percepció de crisi migratòria a Europa? És la expectativa d'immigració zero en un món cada vegada més desigual i alhora globalitzat el que ens fa veure crisis migratòries on no n'hi ha.

David Llistar (D.L.): La percepció sobre la immigració varia d'una època a una altra. A Catalunya no ha estat la mateixa quan el focus mediàtic sobre els migrants estava a Grècia, Turquia, Líbia o Centreamèrica... que quan el focus està a l'Estret de Gibraltar o quan parlem sobre els menors no acompanyats. Això hi ha qui ho instrumentalitza, certament, i aquí els mitjans de comunicació hi juguen un paper. Hi ha un lligam molt fort entre política, mitjans i immigració, i per tant, no sempre la nostra percepció sobre la immigració és la real. El bloqueig administratiu del vaixell d'OpenArms pel Govern de Pedro Sánchez només s'explica per aquesta raó, ja que per a ell les imatges de persones rescatades i descuidades per Europa només beneficiaria als costats de l'espectre electoral.

Foto: IVAN GIMÉNEZ

Garcés: “La pregunta sobre si la immigració és bona o dolenta, i per tant, si volem o no immigració, és falsa”

Hi ha molts adjectius que es posen al fenomen depenent del punt de vista: per a alguns, és un problema; per d’altres, és un drama; és una crisi, és una oportunitat, és bona per a l’economia?

BG: La pregunta sobre si la immigració és bona o dolenta, i per tant, si volem o no immigració, és falsa. La immigració és i serà un fenomen estructural de les societats contemporànies. La qüestió, per tant, és com la gestionem. Obsessionada per sellar les fronteres geogràfiques, Europa s’ha oblidat de regular les migracions. Amb una gran paradoxa: si bé la política europea (cada vegada més dominada per discursos xenòfobs) demana més fronteres, l’economia i la demografia europees demanen més immigració. I no d’aquí 20 anys, ara. Aquest per a mi és un dels grans reptes d’Europa en els pròxims anys.

DL: És que per entendre-ho bé hem de començar a veure la immigració com un fenomen que té una forta relació amb les guerres i les violències... però també amb la falta de terres, l’emergència climàtica i les crisis ambientals. Els canvis atmosfèrics i les grans corrents oceàniques, i les injustícies econòmiques poden provocar en les properes dècades una mena de nova guerra mundial als cinc continents amb aparença difusa i on uns acusaran als migrants d’envair-los i altres als rics contaminadors de carregar-se el clima. Quan visites les ciutats africanes veus una mena d’enormes camps de refugiats de gent que ha vingut del camp a la ciutat. La urb de Maputo, amb la que Barcelona té una gran col·laboració, té una ciutat de ciment -que es considera la ciutat ‘bona’- i després hi ha l’altra ciutat d’infrahabitatges i en pessimes condicions que s’alimenta dia rere dia de gent que fuig del món rural pels problemes econòmics, pel clima, conflictes armats o per la pèrdua

de terres. Les administracions públiques, tot i que algunes ho estem intentant canviar, tenim una mirada sobre la immigració molt 'curta', com per sortir del pas: primer, perquè tractem els problemes dels que arriben aquí, però no repensem els problemes que estem nosaltres generant en els països d'origen de la gent que arriba. Per exemple, ara hi ha un problema per als migrants a Líbia. Però, què va passar abans? Europa i els Estats Units van fer caure Gaddafi per a controlar el petroli libi i després han alimentat militarment diversos bàndols opositors, i el país ara ha caigut en un caos total on l'estat pràcticament ha desaparegut, els mercats d'esclaus africans han reaparegut, i la vida de les persones migrants que hi són retingudes, especialment les dones, és un infern.

Cal trencar tòpics. Quins són els principals espais globals de recepció de la immigració al món?

BG: Els països amb més immigració són Estats Units, Alemanya, Rússia, Arabia Saudí i els Emirats Àrabs, Regne Unit, Canadà, Austràlia, França i Espanya. Això si ho comptem per països i en termes absoluts. Ara bé, la majoria dels fluxos migratoris són regionals. Dit d'una altra manera, la majoria de migrants africans estan a l'Àfrica. Cal recordar també que les trajectòries migratòries mai són d'origen a destí. Són trajectòries per etapes, migracions fragmentades. Primer s'emigra a la ciutat de província, d'allà a la capital del país des d'on les circumstàncies et poden empènyer a emigrar al país veí, o més enllà. Per això els motius per emigrar són sempre mixtes: inicialment poden tenir a veure amb el somni d'una vida millor però si t'acabes trobant a Líbia pots haver d'acabar fent el salt a Europa per risc de perdre-hi la vida. La dicotomia entre migrants econòmics i refugiats és política, no sociològica.

DL: També hi ha el cas paradigmàtic, parlant de ciutats arreu del món, d'Amman, la capital de Jordània, amb la que justament Barcelona té un programa de col·laboració molt estret per a fer la ciutat més accessible. En cinc anys, han duplicat la seva població. Us imagineu què significa per a una ciutat duplicar la població en pocs anys? Ha crescut sense possibilitats de planificar la ciutat, sense transport públic per als nous veïns que no es poden moure per la ciutat per ex per a treballar, sense prou escoles, hospitals, ni una gestió d'aigües, ni dels residus sòlids, com caldria... Sovint la imatge que tenim dels refugiats és d'un camp de refugiats enmig del no-res en algun territori fronterer i protegit per l'ACNUR, i sí, n'existeixen, però la majoria de refugiats acaba tard o d'hora anant a les grans ciutats. Per tant, molts d'aquests països ja demanen a les organitzacions internacionals que ajudin a construir centres de salut i educatius a les ciutats, i no només als camps de refugiats oficials. Més quan són elles les que carreguen amb el pes de les externalitats dels conflictes internacionals com la guerra de Síria, l'Iraq o l'ocupació palestina.

La gran majoria dels nous migrants i refugiats es dirigeixen cap a les ciutats, o opten pel món rural?

BG: La gran majoria van cap a les ciutats. Un lloc on ho podem veure de forma clara és a l'Amèrica Llatina, un continent on la població urbana porta dècades creixent de manera exponencial. A l'Equador, el 60% dels desplaçats i migrants interns estan a les grans ciutats del país; i a l'Argentina i Xile, aquesta xifra ja arriba al 90%. La ciutat s'ha convertit en la nova frontera humanitària. Cada vegada més veiem com la intervenció humanitària s'ha de fer a les mateixes ciutats, siguin ciutats africanes, àrabs, asiàtiques o llatinoamericanes. L'ACNUR cada cop actua més en l'entorn urbà. Les ciutats són destí i refugi. Però també, no ho oblidem, espais d'expulsió: d'expulsions produïdes per processos de gentrificació; d'expulsions fruit de violències urbanes cada vegada més estructurals, pensem per exemple amb les mares a Centre Amèrica; i expulsions també vinculades amb la crisi climàtica, per exemple amb ciutats arrasades per tifons a Moçambic o ciutats sense aigua a la Índia.

Foto: IVAN GIMÉNEZ

Llistar: “Les ciutats globals s’han convertit, sovint alhora, en ciutats d’acollida, ciutats de pas i ciutats d’expulsió”

Què fan, doncs, aquestes noves ciutats globals, siguin al Sud com al Nord, per fer front als nous desplaçaments de persones, siguin migrants o refugiats?

DL: Aquests ciutats globals s’han convertit, sovint alhora, en ciutats d’acollida, ciutats de pas i ciutats d’expulsió. Precisament de les persones ateses pels centres i programes d’acollida de la ciutat només entre un 5% i un 10% dels qui havien entrat des d’Àfrica expresaven la seva voluntat de continuar en territori espanyol: la resta volien continuar el seu camí ja que [Barcelona també és una ciutat de pas](#). Però, sovint, les grans ciutats globals, sobretot a Europa i Estats Units, s’estan convertint en espais en disputa entre les forces que volen expulsar migrants i les que demanen garantir-ne els drets.

I una ciutat de Barcelona, com ha pogut enfrontar-se a aquesta situació?

DL: L’any 2015, l’Ajuntament de Barcelona, després de veure el que estava passant a Atenes i Lesbos arran de l’arribada de refugiats per culpa de la guerra de Síria i altres contextos de violència al món àrab i a l’Àfrica es comença a preparar per a un moment d’acollida extraordinari. Va anunciar que es convertiria en ciutat-refugi. Confiàvem que els estats europeus complirien les seves promeses de repartir els refugiats per tot Europa. Tot i això, van passar els mesos, i el govern del PP no assumia els seus compromisos. Barcelona tenia ja preparat el dispositiu d’acollida, i, al final, el que acaba passant és que el vam posar a disposició d’altres comunitats refugiades que sí havien arribat a la ciutat, i que majoritàriament vénen d’Amèrica Llatina o d’Ucraïna.

BG: Bàsicament, el que va passar a Barcelona és que no van arribar (o no significativament) aquells que esperàvem, especialment sirians reubicats des de Grècia i Itàlia; i, en canvi, n'han arribat d'altres, la majoria procedents de països com Veneçuela, Colòmbia, Hondures i el Salvador però també Geòrgia i Ucraïna. Per tant, no vénen fugint de la guerra de Síria per la ruta dels Balcans, com sovint s'espera. La majoria arriben a través dels aeroports.

DL: Clar, i això va fer que l'Ajuntament de Barcelona hagués de destinar molts més diners i recursos socials per l'acollida, tot i que no té ni les competències ni els recursos suficients per assumir un programa d'acollida com el que es necessitava, mentre que la UE sobretot es gasta bona part dels diners en seguretat i control de fronteres. Ciutats de l'Estat espanyol, com València, Madrid o Barcelona, vam demanar durant els últims anys molts cops un canvi del model d'acollida de la immigració més descentralitzat i amb més recursos socials. Els ajuntaments i les comunitats autònomes van quedar desbordats per culpa d'un model d'acollida obsolet que tenim a l'Estat espanyol. Hi ha una frase, precisament de la Blanca Garcés, que diu que 'els estats governen territoris i les ciutats persones'.

BG: Sí, sí. De fet, les ciutats no tenen fronteres. Les ciutats són, per definició, obertes. Ningú pot determinar qui pot viure i qui no en una ciutat. Les ciutats són espais afectats per una alta mobilitat. Una ciutat són el conjunt de persones que viuen en ella en un moment determinat. Precisament per això, la ciutadania urbana és per definició més inclusiva. És ciutadà d'una ciutat qui hi viu, independentment dels orígens, sentiment de pertinença o fins i tot papers. Precisament per tot això els ajuntaments acostumen a fer polítiques més inclusives. No perquè siguin per definició més progressistes, hi ha ajuntaments de dretes també. Si no perquè, per exemple, prioritzen l'accés al sistema sanitari per raons de salut pública. Les ciutats saben per experiència pròpia que la seguretat a llarg plaç només es pot construir des de la inclusió d'uns i altres. Ara bé, tot això amb una gran paradoxa: mentre que la majoria de migrants arriben, viuen i treballen a les ciutats, les ciutats no tenen ni les competències ni els recursos per a respondre-hi.

Garcés: *“En un moment de creixement de l’extrema dreta, cal fer més política i entrar, sense por, al debat polític sobre la immigració”*

Què més podrien fer més les ciutats a banda de ser la primera trinxera d’acollida i suport social als migrants que acaben d’arribar?

DL: Una de les coses que sí que han estat importants de forma estructural és la crida que fa Ada Colau a les ciutats europees a convertir-se en ciutats refugi i a crear un moviment de ciutats a favor de l’acollida i de suport mutu a escala europea. La seva veu s’enfronta a les veus que criminalitzen la immigració i, fins i tot, el rescat de persones en risc de morir ofegades que han liderat gent com Salvini a Itàlia, Le Pen a França o Orban a Hongria.

BG: Cal fer més política i entrar, sense por, al debat polític sobre la immigració. En un moment de creixement de l’extrema dreta i la xenofòbia a Europa, hi ha una feina importantíssima a fer. No només contra Salvini sinó qüestionant, fins i tot impugnant, molts dels punts de partida de les pròpies polítiques europees. Què vol dir que el dret dels estats a defensar les seves fronteres està per sobre del dret a la vida? Què s’està fent amb els nostres diners en països com Turquia, Líbia o Marroc? No són països segurs i sabem que que ells controlin les fronteres per a nosaltres té un alt cost amb vides humanes i vulneració sistemàtica dels drets humans. Algunes ciutats s’han alçat per denunciar aquestes polítiques. Però no hem d’oblidar que no tot passa per la política. Fer política sense polítiques socials darrera pot acabar sent un gravíssim problema també. Necessitem ciutats que apostin per l’acollida i que alhora acullin de veritat, als que arriben i als que ja hi són. Necessitem ciutats que denunciïn i es posicionin en contra dels processos d’expulsió darrera les migracions forçades però que tampoc oblidin que aquests mateixos processos les afecten a elles mateixes, per exemple amb un tema tan greu com el de l’habitatge.

Poseu-me’n exemples.

BG: Als Estats Units hi ha moviments interessants, com el de les ‘ciutats santuari’, que des de 1985 s’estan organitzant per protegir els milions de sense papers que hi viuen i treballen. Per això es declaren “desobedients” a certes polítiques federals. D’una banda, amb la política del ‘Don’t ask, don’t tell’, que prohibeix als treballadors de les administracions locals recollir informació sobre la situació legal dels residents a la ciutat i intercanviar-la amb les autoritats federals. De l’altra banda, amb polítiques de documentació, que permeten accedir a les persones sense papers a determinats serveis locals. Al Regne Unit, les ‘ciutats santuari’, que es diuen igual, no tenen res a veure, van començar acollint els sol·licitants d’asil que el mateix govern britànic distribuïa per tot el territori. És una política per repensar-se com a ciutats inclusives i acollidores, sobretot a nivell discursiu. I, finalment, a partir de 2015, algunes ciutats europees, que ja portaven temps donant resposta a les necessitats més immediates de les persones sense papers, fan un pas més i es postulen com a “ciutats refugi” per denunciar les polítiques dels seus respectius governs i de la Unió Europea en el context de la crisi de recepció de refugiats del 2015.

Foto: IVAN GIMÉNEZ

Llistar: “La qüestió migratòria passa per repensar el món. Barcelona ha de passar d’un relat ultradomèstic a connectar-se globalment”

En lloc de demanar més recursos socials... s’haurien de denunciar les injustícies globals que causen les migracions i els refugiats?

DL: Les dues coses! Tota la qüestió migratòria passa per repensar el món que tenim, per repensar la relació que tenim amb l’Àfrica, per repensar la nostra societat cada cop més envellida, per repensar la veu de Barcelona al món.

BG: Sí, és fonamental. Per això a mi m’agrada parlar d’expulsions més que de migracions. Les migracions es poden donar per motius molt diversos, des de l’amor a les ganes d’aventura. El que veiem actualment són migracions lligades a processos d’expulsió, ja sigui per l’acaparament de terres al Sud, guerres i violències vàries o per causes climàtiques i medioambientals. Per tant, aquí és on s’ha d’actuar. Tot i això, sense caure en pensar que a més desenvolupament al Sud, menys migració cap al Nord. Els estudis demostren justament la relació inversa: més desenvolupament, fins que no s’arriba a un nivell determinat, porta a més immigració. S’han de repensar les polítiques de cooperació: en primer lloc, deixant de condicionar l’ajuda al desenvolupament a la cooperació d’aquests països en matèria migratòria; en segon lloc, qüestionant el propi principi de desenvolupament i reivindicant el concepte de seguretat humana, és a dir, com fem vides vivibles. Però no només allà, també a aquí.

Garcés: “Barcelona té un paper important en la denúncia de les polítiques de la UE, sobretot al Mediterrani”

I a Barcelona, en concret, cap a on es podria anar en la denúncia contra les injustícies globals?

DL: La funció que hauria de fer una ciutat amb la projecció internacional que té Barcelona, és intentar sortir del marc exclusivament domèstic i connectar-lo al que està passant al món. Alhora, intentar escalar en la jerarquia europea articulament ciutats indignades tot i transnacionalitzant les lluites pels drets civils i les llibertats de totes les persones. L'última fase del procés migratori, és a dir, l'acollida al Nord, és un tema importantíssim i és on es dona la disputa electoral. Però, nosaltres hem de tenir un ull en la visió global sobre la qüestió de la immigració, i l'altre ull en entendre bé com afecta allò local. Cal mirar el món sencer i el món petit, alhora. I cal entendre les injustícies globals.

BG: De fet, Barcelona té un paper important en la denúncia de les polítiques de la Unió Europea, sobretot al Mediterrani.

Barcelona, tot i que a vegades ens n'oblidem, és la seu de la Unió per la Mediterrània, no?

DL: Sí, sí... Barcelona té una frontera externa brutal, tot i que no sempre la veiem: el mar Mediterrani, la frontera més mortífera del planeta. Nosaltres ens havíem autoadscrit la capitalitat de la Mediterrània, però, lamentablement, n'hem exercit ben poc com a capital mediterrània. A la ciutat tenim la seu de la Unió per la Mediterrània, fruit de l'anomenat Procés de Barcelona que al novembre fa 25 anys, però la valoració del Procés és, per dir-ho suau, nefasta. Dictadures al Sud, extrema dreta al Nord, col.lapse de les primaveres àrabs i una relació securitària. Barcelona hauria d'utilitzar la seva veu per forçar un canvi en les polítiques europees a la Mediterrània, tant a la riba nord com a la riba sud. De fet, a Barcelona ja té dins la mateixa ciutat components socials i trets culturals de les dues ribes mediterrànies. No podem viure d'esquenes al Mediterrani. El veí barceloní haurà de ser mestís i haurà de ser una comunitat intercultural.